

АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНА КОМПОЗИЦІЯ У ФОРМУВАННІ СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ УКРАЇНИ

О. Сільник, к. арх.

Львівський національний аграрний університет

<https://doi.org/10.31734/architecture2018.19.144>

Постановка проблеми. Архітектурно-планувальна композиція будь-якого населеного пункту – це набір утилітарних та художніх особливостей. Тип містобудівного об'єкта вже диктує певний набір усіх перелічених чинників детальніше, що в подальшому мають значення у плануванні. Сільський населений пункт (сільське поселення) – це єдине компактне місце проживання людей, зайнятих переважно в сільському господарстві та в інших територіально розосереджених галузях [5]. Передусім враховують особливості взаєморозташування всіх функціональних зон між собою, вирішення комунікацій та зв'язок з природним середовищем поселення. Не менш важливу роль відіграють художні особливості за формування поселення. Тут звертають увагу на силует населеного пункту – візуальні особливості його сприйняття, та його окремих частин – вулиць, площ, кварталів, будівель, елементів природного середовища тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості формування сільських поселень, їх розпланування вивчали М. Габрель [3], Г. Лоїк [8], О. Колодрубська [7], Л. Гнесь [4], І. Віншу [2], Н. Кассіна, І. Дабаган [6] та багато інших авторів. Проте особливості формування архітектурно-композиційної структури українських поселень на сьогодні не достатньо розкриті.

Постановка завдання. Наше завдання – висвітлити та обґрунтувати особливості формування архітектурно-планувальної композиції сільських поселень.

Виклад основного матеріалу. Сільське поселення – середовище, в якому певна група людей займається процесами, пов'язаними з відпочинком, побутом, працею тощо. Належна організація всіх необхідних процесів на території поселення залежить від вдалого розпланування всіх частин населеного пункту. У свою чергу якість планування залежить від рівня комфорту населення, що там мешкає. Отже, слід вдало поєднати елементи, що дають змогу забезпечити

людей комфортними умовами як для життя і відпочинку, так і для роботи.

Архітектурно-планувальна композиція сільського поселення охоплює такі компоненти як вулиці, площі, житлові будинки, присадибні ділянки і господарські будівлі на них, громадські будівлі та простір навколо них, відкриті озеленені простори, споруди з благоустрою, виробничі будівлі та комплекси, рельєф, водойми і навіть довколишній ландшафт. На відміну від міського простору, сільський осередок максимально прив'язаний до наявного ландшафту. Це продиктовано самою особливістю забудови, що формується переважно однородними житловими будинками з присадибними ділянками. Природні умови – рельєф, рослинність, водойми – не просто невід'ємні компоненти – вони відіграють основну роль у розплануванні структури поселення. Раціональність побудови композиційної структури зазвичай продиктована вдалим використанням природних ресурсів та їх урахуванням під час планування села. Каркасом усієї структури населеного пункту є вулична мережа. Цей компонент відіграє ролі комунікативну, водовідведення, а також композиційну. Вдале поєднання природних композиційних осей, таких як вододіли, річки зі штучними – тобто вулицями поселення, важливе у плануванні. Композиційними акцентами у свою чергу є природні – підвищення рельєфу – пагорби, штучні – будівлі, споруди.

Розв'язка внутрішніх шляхів у поєднанні з композиційними вузлами та акцентами створюють єдиний неповторний силует кожного села. Важливість вирішення композиційних акцентів підтверджено під час планування сільських поселень, де зав'язкою була сакральна будівля. Основою розпланування більшості сільських поселень є головна вулиця, яка веде в село, проходить повз його громадський, сакральний центр, виходить за межі поселення до виробничих територій. Така вулиця є основною композиційною віссю, що невід'ємно працюватиме на візуалізацію композиційного акценту, яким зазвичай є церква (рис. 1, 2). Характерне підкреслення виразності громадської чи сакральної забудови завдяки перетину та поєднанню композиційних осей –

Рис. 1. Фрагмент схеми генерального плану с. Вовчинець (Івано-Франківська область) [9]

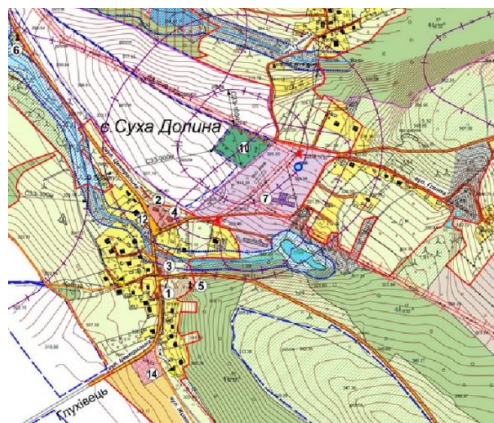

Рис. 2. Фрагмент генерального плану с. Суха Долина (Миколаївський район) [10]

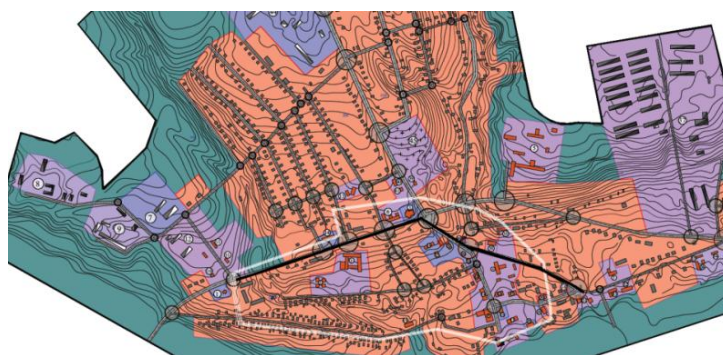

Рис. 3. Опорний план с. Ружин (Житомирська область, Житомирський район)

вулиці, водойма, вододіл, як-от у с. Вовчинець (Івано-Франківська область), с. Суха Долина (Миколаївський р-н Львівської обл.).

У селищі міського типу Ружин (Житомирська область) головна вулиця нанизує основні композиційні акценти, до яких входять церква, громадські будівлі (рис. 3). Його колишні назви: Скоргородок, Щербів, Ружин (з 1591 року) [11].

Архітектурно-планувальна композиція населеного пункту – це гармонійне поєднання його складових – будівель, споруд, ділянок, територій у визначеному природному середовищі, що створює умови для їх доцільного функціонування, і при цьому одержується композиційна виразність і краса їх розташування у просторі як елементів єдиного комплексу. Цінність сакральної будівлі можна відстежити у плануванні українських сіл, ще у XVI – XVIII ст. Чітко відстежується акцентування церкви як композиційного ядра всієї території, врахування особливостей рельєфу. Цілісне komponування архітектурно-планувальних елементів простежується у вирішенні сіл з різним типом ландшафту та локацією.

Висновки. Аналізуючи планувальну структуру українських сіл, можна виявити законо-

мірність між природними композиційними елементами та створеними людьми об'єктами. Такий досвід формувався переважно на прагматичних, етно-культурних висновках під час будівництва та ведення господарства. Сьогодні в нашій державі спостерігаємо спроби реформування сільського господарства, що відображається на побутовому рівні життя селян, активно оновлюються генеральні плани сільських поселень. Саме зараз питання індивідуальності силуету населеного пункту має бути першочерговим. Урахування низки чинників, таких як природні та ментальні компоненти під час проведення реконструкцій сільських поселень, дасть змогу зберегти їх неповторні самотність та цілісність.

Бібліографічний список

1. Богданов В., Артеменко В., Баскакова В., Соломін Ю. Планування сільських населених місць. Москва: Колос, 1980. С. 380.
2. Виншу І. Архитектурно-планировочная организация сельских населенных пунктов: учеб. для вузов. Москва, 1986. С. 292.
3. Габрель М. М. Просторова організація містобудівних систем / НАН України, Ін-т регіон. досліджень. Київ: А.С.С., 2004. 395 с.

4. Гнесь Л. Природно-ландшафтні чинники у розплануванні українського села. *Вісник Львівського національного аграрного університету: архітектура і сільськогосподарське будівництво*. 2017. № 18. С. 127–131.
5. ДБН Б.2.4-1-94. Планування і забудова сільських поселень. Київ: Укрархбудінформ, 1994.
6. Кассіна Н. Благоустрій сільських населених місць. Київ: Будівельник, 1984. С. 195.
7. Колодрубська О. І. Сталий розвиток приміських територій (на прикладі Західного регіону України). *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. 2012. Вип. 29. С. 239–244 с.
8. Лоїк Г., Шульга Ю. Село – українська архітектурна традиція. *Архітектура: зб. наук. пр.* Львів: Вид-во Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2003. № 486. С. 348–359.
9. <http://www.mvk.if.ua/gplm> (Офіційний сайт міста Івано-Франківськ).
10. <http://mykolaiv-rda.gov.ua/generalni-plani-naselenih-punktiv-mikolayivskogo-rayonu-lvivskoyi-oblasti/> (Офіційний сайт відділу містобудування Миколаївського району Львівської області).
11. [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D1%83%D0%B6%D0%B8%D0%BD_\(%D1%81%D0%BC%D1%82\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D1%83%D0%B6%D0%B8%D0%BD_(%D1%81%D0%BC%D1%82)) (Вікіпедія).

Сільник О.

АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНА КОМПОЗИЦІЯ У ФОРМУВАННІ СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ УКРАЇНИ

Сьогодні в нашій державі відбувається реформування сільського господарства, що відображається на побутовому рівні життя селян, активно оновлюються генеральні плани сільських поселень. Важливими у цьому процесі є як вивчення досвіду створення сільських поселень, так і їх етапи існування. Виявлення закономірностей в елементах планування, ведення господарства, етнічних особливостей населення, природних умов – наступний крок у вирішенні моделювання майбутнього життя села.

Досліджено сільські поселення Західної України, а саме особливості формування їх архітектурно-планувальної композиції. Висвітлено особливості архітектурно-планувальної побудови сільських населених пунктів. Виявлено ключові елементи архітектурно-планувальної структури сіл та закономірності їх поєднання в єдиний планувальний простір. Розглянуто значення сакральних будівель у сільській планувальній структурі. Проаналізовано закономірності взаємозв'язку природних та штучних елементів під час розпланування та реконструкції сіл. Виділено значення індивідуальності силуету населеного пункту – візуальні особливості його сприйняття, та його окремих частин – вулиць, площ, кварталів, будівель, елементів природного середовища тощо. Урахування низки чинників, таких як природні та ментальні компоненти під час проведення реконструкцій сільських поселень, дасть змогу зберегти їх неповторні самобутність та цілісність. Належна організація всіх необхідних процесів на території поселення дасть змогу забезпечити населення комфортними умовами як для життя і відпочинку, так і для роботи.

Ключові слова: архітектурно-планувальна побудова, структура села, функціональна зона, композиційна вісь, композиційний акцент, функціональна зона, природне середовище, вулиці, площ, силует села.

Silnyk O.

ARCHITECTURAL AND PLANNING COMPOSITION OF THE DEVELOPMENT OF RURAL SETTLEMENTS OF UKRAINE

Today in our country there is a reform of agriculture, which is reflected in the standard of living of peasants, the general plans of rural settlements are being updated. Important in this process is the study of the experience of creating rural settlements and their stages of existence. Identification of regularities in the elements of planning, management, ethnic characteristics of the population, natural conditions is the next step in solving the simulation of future village life.

The article is devoted to the research of rural settlements of western Ukraine, namely, the peculiarities of the formation of their architectural and planning composition. The feature of architectural and planning construction of rural settlements is highlighted. The key elements of the architectural and planning structure of villages and the patterns of their combination into a single planning space are revealed. The significance of sacral buildings in the rural planning structure is considered. The regularities of the interconnection of natural and artificial elements during the planning and reconstruction of villages are analyzed. The value of the individuality of the settlement silhouette is highlighted – the visual features of its perception, and its individual parts – streets, squares, quarters, buildings, elements of the natural environment, etc. Taking into account a number of factors, such as natural and mental components during the reconstruction of rural settlements, will allow them to preserve their unique identity and integrity. Proper organization of all necessary processes on the territory of the settlement will enable the population to provide comfortable conditions for both living and rest, and for work.

Key words: architectural and planning structure, village structure, functional zone, compositional axis, compositional accent, functional zone, natural environment, streets, squares, village silhouette.

Стаття надійшла 08.02.2018.